NOTĂ DE FORMARE A CUVINTELOR

Între derivatele preluate din slavă, apar şi două cu prefixul ***vă-***, înregistrat în două variante fonetice: ***văhód,*** în care apare reflexul normal al slav. въ-, şi ***vohód***, o formă care trimite la limba rusă, precum şi ***văvidénie/vovidénie***. Primele atestări sunt următoarele, după DLR şi MDA:

vohód s. n. (Bis.; în confesiunea ortodoxă) „Intrarea preotului în biserică prin uşile împărăteşti, în cadrul liturghiei". *Vohod şi prochimenul zilii şi cetenile*. MINEIUL (1776), 66^{r}/16. Prima atestare este însă a formei ***văhód***, care apare încă la Dosoftei, *Molitvenicul*, după cum arată Laura Vasiliu, autoarea articolului despre acest prefix în FCLR II: 252. Această formă este chiar mai veche, a. 1652, după cum se arată în GCR I, 160/28: *De să va tîmpla cumva să se verse sf[i]ntele mai nainte de văhodul cel mare, atunce preotul iară să facă a doua proscomidie.* Alături de aceste forme apare şi varianta ***vhod***. Derivatul provine din slavonul въходъ, входъ.

vovedénie s. f. (Bis.; învechit şi popular) „Intrarea în biserică (a Maicii Domnului)". *Învăţătură la văvedeniia Preacistei, când o au dus părinţii ei în besearecă de o au închinat lui Dumnedzău*. VARLAAM, C. 382. Şi aici, forma cea mai veche este cea cu ***vă-***: ***văvedénie***. Alte variante: ***vovidénie*** şi, popular, ***ovedénie, ovidénie***, acestea din urmă fiind considerate de Scriban chiar forme de bază. Provine din v.sl. въвєдєниє.

O formaţie percepută în română ca fiind derivată cu prefixul ***vă-*** este ***veleát*** şi ***văleát*** s. n. (Învechit) „An (considerat ca unitate cronologică)". *Letopiseţul nostru scrie că au fost văleatul 6867, cînd au stătut Domn Dragoş Vodă*. URECHE, L. 67, cf. PRAV. 333. Alte forme: ***velét, vălét***. Şi aici, forma cea mai veche este cea în ***vă-***, nu cea din cuvântul-titlu, literarizată. În slavonă, de unde a fost preluată

BDD-A24977 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:30 UTC)

formaşia, este vorba însă de un compus cu prepoziţia въ, adică въ лѣто „în anul”. „În limba română neexistând o prepoziţie *vă*, – precizează Laura Vasiliu, *loc. cit.* – secvenţa nu a fost analizată ca fiind formată din două cuvinte, ci ca un singur cuvânt, în care a fost identificat prefixul *vă-* dintr-o formaţie ca *văhoď*”. Este adevărat, mai arată autoarea, că H. Moser, *Der Ursprung der rumänischen Präpositionen*, JAHRESBERICHT X (1904), 460, înregistrează o prepoziţie въ: *Ce-s въ Něki*, într-un text românesc din anul 1642, dar această apariţie „pare a fi excepţională” şi „nu dovedeşte [...] că prepoziţia ar fi avut circulaţie în limbă” (FCLR II: 252).

În ce priveşte variantele formale, Laura Vasiliu consideră că „Variaţia *vă-/vo-* se poate explica prin influenţa formaţiilor cu prefixul *văz-*, care prezintă aceeaşi variaţie [...]”. Cealaltă variantă, *ve-* din *veleat* „se explică prin contextul fonetic: *ă / e* după labială” (FCLR II: 252). Pentru primul caz nu credem că e necesar a vorbi despre o „influenţă” a formaţiilor cu *văz-*, deoarece şi într-un caz şi în celălalt este vorba de surse de împrumut diferite: formele cu ***vă(z)-*** provin din slava veche ori din slavonă, în timp ce formele cu ***vo(z)-*** sunt preluări mai târzii din rusă.

Pe de altă parte, ambele prefixe sunt părţi componente ale unor cuvinte împrumutate, având calitatea de termeni în limbajul ecleziastic. Din acest punct de vedere, ambele formaţii sunt analizabile, chiar sub raport etimologic, de către utilizatori, prelaţi, copişti, tipografi, buni cunoscători ai slavei vechi ori ai slavonei (româneşti), unde sistemul derivării cu prefixe este riguros organizat, mai cu seamă că unele dintre prefixe funcţionează şi ca mărci ale perfectivării. Poate fi luată în considerare şi o analiză prin referire ,la cuvântul de bază sau prin raportare la un alt prefix. Astfel, ***vă****leat* se poate analiza prin subst. *leat* „an”, iar ***vă****hod* prin *hod* „mers” (DA), dar şi prin ***pro****hod*. Despre *hod*, Laura Vasiliu afirmă că „Întrucât *hod* e atestat în secolul următor (C. Negruzzi, Gorovei, în DA), e posibil ca iniţial formaţia *văhod* să fi fost analizabilă pentru cei care cunoşteau o limbă slavă” (FCLR II: 252), ceea ce admitem şi noi (v. *supra*). Atestarea la care se referă Laura Vasiliu se prezintă în felul următor: *Osebită socotinţă după hodul delei*. C. NEGRUZZI, I 304.

BDD-A24977 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:30 UTC)

Hod în pod? [= Fumul]. GOROVEI, C. 157. Cuvântul este un rusism: chodъ „mers, curs”.

În afara problemelor legate strict de derivare, trebuie să avem în vedere și relativismul, încă, al primelor atestări din lucrările noastre lexicografice. Astfel, în MDA prima atestare se referă la cuvântul-titlu care, în mod obișnuit, este literarizat. În cazul nostru, este vorba de ***vohod*** și de ***vovedenie***. În realitate, cuvintele prezintă atestări mult mai timpurii, dar ca variante ale cuvântului-titlu. Așa și în cazul de față, unde ***văhod*** și ***văvidenie*** sunt mult mai vechi decât corespondentele lor literarizate. Ignorarea acestor variante ca prime atestări poate duce la denaturarea unor realități ale lexicului limbii noastre. În opinia noastră, prima atestare este cea „absolută”, indiferent de forma cuvântului. În ultimă instanță, s-ar putea stabili vechimea „absolută” și vechimea, relativă, a cuvântului-titlu, evident acolo unde apar astfel de cazuri, iar la împrumuturile din slavă asemenea situații sunt foarte numeroase.

Prefixul indică „interioritatea”: „въ-, et вън- devant voyelle, marque l'entrée: въвєсти „introduire”, вънити „entrer”, etc.” (André Vaillant, *Manuel du vieux slave*. Tome I: *Grammaire*, Institut d'Études Slaves, Paris, 1964, p. 337). Sensul prefixului nu poate fi ușor sesizat de către vorbitorul obișnuit, care percepe, de regulă, înțelesul derivatului, în ansamblu. Puținătatea formațiilor cu ***vă- / vo-*** și dificultatea delimitării semantice, inclusiv constrângerile terminologice, au făcut ca acest prefix să nu fie productiv pe terenul limbii române. El este totuși de luat în seamă ca parte componentă a sistemului derivativ din vechea română literară.

Sigle: (în afara celor uzuale)

FCLR II Mioara Avram *et alii*, *Formarea cuvintelor în limba română*. Volumul al II-lea: *Prefixele*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978 (Institutul de Lingvistică din București).

SERGIU DRINCU

BDD-A24977 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:29:30 UTC)